

ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Шаблюстий В. В., Шевченко С. І., Березняк В. С.

ВСТУП

Відповідно до ст. 2 Конституції України, територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою¹. Даний атрибут (цілісність і недоторканість територій) властивий будь-якій сучасній незалежній суверенній державі.

Акти делінквентної поведінки, що посягають на недоторканість державних кордонів та забезпечення прикордонної безпеки, щороку фіксуються на території більшості держав світу, що пов'язано з глобалізацією світу та, як наслідок, розвитком транснаціональної злочинності.

У лютому 2014 р. російська федерація розпочала гібридну війну проти України, яка супроводжувалась тимчасовою окупацією окремих територій України, веденням активних бойових дій на території Донецької та Луганської областей, рядом інформаційних атак та пропагандистських кампаній на дипломатичних майданчиках². Дані події стали потужним детермінантом поширення названої групи правопорушень.

24 лютого 2022 р. рашисти, розгорнувши проти України широкомасштабну війну, вкотре продемонстрували світові, що російська федерація – це варварське територіальне утворення з імперськими амбіціями, яке вирішує свої внутрішні соціально-економічні та політичні проблеми шляхом захоплення чужих територій та народів³. Щодня держава-окупант посягає на ряд

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

² Березняк В. С. Запобігання шахрайству в Інтернеті. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 190-196.

³ Березняк В. С. Запобігання шахрайству в Інтернеті. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 192.

соціальних цінностей, поставлених під охорону закону про кримінальну відповідальність. Серед них і така складова національної безпеки як прикордонна безпека та недоторканість державних кордонів.

Ст. 17 Основного закону передбачає, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом⁴. Одна з головних ролей у забезпеченні прикордонної безпеки відповідно до чинного законодавства належить правоохоронним органам системи МВС України (у першу чергу Державна прикордонна служба України та Національна поліція). Саме від ефективності діяльності даних суб'єктів протидії злочинності залежить рівень злочинності у названій сфері суспільних відносин.

З огляду на викладене вище важливим є посилення рівня взаємодії правоохоронних органів системи МВС України між собою та з іншими суб'єктами протидії злочинності в частині забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів, розробка та модернізація заходів протидії цим деліктам в умовах широкомасштабної війни.

Проблемні питання, пов'язані із забезпеченням прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів, у своїх дослідженнях розглядали такі вчені, як Т. В. Аверочкіна, О. В. Ананьїн, О. В. Андрушко, А. М. Бабенко, М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, О. Т. Басараб, В. В. Березенко, В. П. Бірюков, І. Г. Богатирьов, В. І. Борисов, Н. О. Гуторова, Т. А. Денисова, Л. В. Дорош, В. В. Ємельяненко, О. В. Ільченко, А. В. Калініна, Р. А. Каложний, А. В. Коваленко, М. Г. Колодяжний, В. К. Колпаков, І. Ф. Корж, Д. А. Купрієнко, Ю. Б. Курилюк, І. П. Кушнір, Н. Р. Лашук, Ю. О. Михайлова, В. І. Олефір, А. М. Орлеан, Р. С. Орловський, О. О. Пашенко, В. В. Федосєєв, А. М. Черняк, В. В. Чумак, А. М. Шульга та ін.

Безумовно, роботи названих вище науковців дозволили суттєво модернізувати наявні та виробити нові напрямки протидії правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів. Водночас, в умовах дії на території України правового режиму воєнного стану постає нагальна

⁴ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

потреба у проведенні аналізу питання запобігання названим деліктам правоохоронними органами системи МВС України.

1. Детермінанти правопорушень у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканності державних кордонів

Будь-які кримінальні правопорушення вчиняються під впливом тих чи інших детермінантів⁵. У кримінології під категорією «детермінанти», як правило, розуміють певні причини та умови вчинення акту делінквентної поведінки⁶.

Між причинами та умовами вчинення кримінальних правопорушень існує стійкий взаємозв'язок, через що доцільним є проведення комплексного дослідження відповідних чинників у розрізі дослідження детермінантів правопорушень у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканності державних кордонів.

Сьогодні очевидним є факт того, що для окремих актів делінквентної поведінки, що посягають на прикордонну безпеку та недоторканість державних кордонів, потужним детермінантом виступає широкомасштабна війна, яку сусідня терористична держава розпочала проти України у лютому 2022 р.

Так, наприклад, у 2020 р.⁷ обліковано 278 випадків вчинення кримінальних правопорушень за ст. 332 КК України (у 90 з них особі вручено повідомлення про підозру).

У наступному (2021 р.)⁸ кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень даного виду збільшилася на 15 % та дорівнювала 327 (у 119 з них особам вручено повідомлення про підозру).

З початком широкомасштабної війни кількість облікованих кримінальних правопорушень у вигляді незаконного переправлення осіб через державний кордон України збільшилася майже у чотири рази порівняно з попереднім роком. Зокрема, у 2022 р.⁹ кількість зареєстрованих актів деліктної поведінки даного виду дорівнювала

⁵ Каторкін Р. А. Історико-правовий нарис кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу на землях сучасної України в період XVI–XIX століть. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 1 (15). С. 200.

⁶ Шаблістий В. В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. С. 8.

⁷ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855.

⁸ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627.

⁹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262.

1225 випадкам (з них у 590 кримінальних правопорушень особам вручено повідомлення про підозру).

Протягом 2023 р.¹⁰ кількість зареєстрованих випадків вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 332 КК України, збільшилась ще на 53 % (2301 випадок), що, знову ж таки, пов'язано з діями держави-терориста, спрямованими проти основ національної безпеки України¹¹. Додамо, що лише у 1547 з них особам вручено повідомлення про підозру.

Таким чином за період з 2020 по 2021 рр. (включно) на території України було обліковано 605 випадків вчинення кримінальних правопорушень за ст. 332 КК України (у 209 з них особам вручено повідомлення про підозру), тоді як у період з 2022 по 2023 рр. (включно) – 3526 (з них у 2137 випадках особам вручено повідомлення про підозру)¹².

Викладені вище статистичні показники свідчать про те, що кількість облікованих кримінальних правопорушень у вигляді незаконного перетинання осіб через державний кордон України у період повномасштабного вторгнення російської федерації збільшилась майже у 6 разів. Очевидно, що відповідна динаміка – результат впливу названого детермінанту злочинів.

Проаналізувавши диспозицію ст. 332-2 КК України «Незаконне перетинання державного кордону України» можна одразу ж припустити, що відповідні акти протиправної поведінки стали більш поширеними під час ведення державою-агресором широкомасштабної війни проти нашої Батьківщини¹³. Розглянемо детальніше вказане питання.

Відповідно до офіційних статистичних даних, наданих Офісом Генерального прокурора України¹⁴, у 2020 р. на території України зареєстровано 35 кримінальних правопорушень у вигляді незаконного

¹⁰ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=241804.

¹¹ Каторкін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 219.

¹² Шаблистий В., Чорна О. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення у кримінальному провадженні : монографія. Дніпро : Біла К.О., 2020. С. 132.

¹³ Каторкін Р.А. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Шаблистого. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. С. 128.

¹⁴ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855.

перетинання державного кордону України (з них у 25 особам вручено повідомлення про підозру).

У наступному році¹⁵ кількість зареєстрованих випадків вчинення названого виду злочинів дещо зросла (37 кримінальних правопорушень (з них у 19 особам вручено повідомлення про підозру).

Широкомасштабна війна, яку російська федерація розв'язала проти України у лютому 2022 р., суттєво вплинула на динаміку поширення цього суспільно небезпечного діяння. Так, у названому році¹⁶ кількість облікованих випадків вчинення даного злочину збільшилася більш ніж удвічі – до 75 (з них у 29 особам вручено повідомлення про підозру)¹⁷.

Самовіддані дії Збройних сил України, інших, утворених відповідно до чинного законодавства України військових формувань, правоохоронних органів системи МВС України та всього Українського народу призвели до того, що російський окупант не тільки не досягнув поставлених цілей, але і був вибитий з багатьох раніше окупованих ворогом територій нашої Батьківщини. Наразі є очевидним факт того, що перемога України над російською федерацією – це лише питання часу. Очевидно, що попереду ще ціла низка складних та, на превеликий жаль, кровопролитних кампаній, тривожних та безсонних ночей, гірких втрат та непростих рішень, проте наша держава не тільки вистоїть, але і вижене окупанта зі своєї території. З метою досягнення вказаних цілей щодня приймається ряд важливих рішень у сфері забезпечення національної безпеки України. Зокрема, після того, як рашисти були вибиті з багатьох територій України, розпочалася масштабна робота з посилення охорони та оборони контрольованих ділянок державного кордону, що межують з республікою білорусь та російською федерацією. Так, на півночі нашої Батьківщини створені надійні оборонні редути, які не дають можливості окупантам здійснити повторні злочинні акти на відповідних напрямках¹⁸.

¹⁵ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627.

¹⁶ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262.

¹⁷ Юнін О. С., Шевченко С. І. Кримінально-правове забезпечення воєнної безпеки України. Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 823. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-36>.

¹⁸ Berezniak V., Demicheva. A., Furfaro R.D. Violations of human rights by the russian federation during full-scale armed aggression against Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. Volume 3, № 1. P. 218. URL: https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_1/218-229.pdf DOI: 10.31733/2786-491X-2023-1-218-229.

Вказані факти призвели до суттєвого зниження рівня поширеності офіційно зареєстрованих фактів незаконного перетинання державного кордону України у 2023 р. У даному році обліковано 16 злочинів за ст. 332-2 КК України (з них у 9 особам вручено повідомлення про підозру)¹⁹.

Не дивлячись на це окремо зауважимо, що в умовах широкомасштабної війни злочини у вигляді незаконного перетинання державного кордону України несуть високий рівень латентності через тимчасову втрату контролю над окремими ділянками державного кордону²⁰. Відтак, реальна кількість фактів вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 332-2 КК України, є значно вищою.

З викладеного слідує, що у 2020-2021 рр. в нашій державі було зафіксовано 72 випадки незаконного перетинання державного кордону України (у 44 з них особам вручено повідомлення про підозру), тоді як у 2022-2023 рр. – 91 (з них у 38 особам було вручено повідомлення про підозру).

Наведені статистичні дані свідчать про те, що широкомасштабна війна стала детермінантом поширення актів деліктної поведінки, передбачених ст. 332-2 КК України (офіційна кількість зареєстрованих злочинів даного виду за останні два роки збільшилась на 21%)²¹.

Протягом 2020 р.²² у нашій державі обліковано 94 злочинів у виді порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (з них у 33 особам вручено повідомлення про підозру).

У наступному році²³ кількість облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 333 закону про кримінальну

¹⁹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=241804.

²⁰ Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Торгівля людьми як делікт, що посягає на безпекове середовище. Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 208. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-10>.

²¹ Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 737. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-33>.

²² Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855.

²³ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627.

відповідальність, зменшилась на 24 випадки (з них у 25 особам вручено повідомлення про підозру).

З початком широкомасштабної війни кількість зареєстрованих випадків вчинення названого вище акту протиправної поведінки суттєво зменшилась (до 34)²⁴. При цьому, лише у 7 випадках особам вручено повідомлення про підозру.

Частково даний факт пояснюється суттєвим посиленням боротьби зі злочинністю даного виду в умовах сьогодення. В нових реаліях, коли протидія адміністративним та кримінальним правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів набула стратегічного значення, зловмисникам було складно втілити свої наміри у життя.

Втім, як відомо, злочинність доволі швидко підлаштовується під ті чи інші фактори²⁵. Яскравим підтвердженням цієї тези слугують статистичні дані за 2023 р. в частині поширення актів протиправної поведінки у вигляді порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю. Так, у даному році на території України зафіксовано 56 кримінальних правопорушень даного виду (з них у 15 особам вручено повідомлення про підозру)²⁶.

Отже, у період з 2020 по 2021 рр. (включно) в нашій державі було обліковано 164 факти вчинення злочину, передбаченого ст. 332-2 КК України (з них у 57 особам вручено повідомлення про підозру), тоді як у період з 2022 по 2023 рр. – 90 відповідних фактів (з них у 22 особам вручено повідомлення про підозру).

Отже, на підставі викладеного вище можна зробити висновок, що широкомасштабна війна – це потужний фактор, який негативно впливає на поширеність окремих актів делінквентної поведінки (при цьому не тільки кримінальних, але і адміністративних правопорушень) у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів. У деяких випадках цей детермінант може

²⁴ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262.

²⁵ Березняк В. С. Роль наставництва у підготовці працівників Національної поліції. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 330.

²⁶ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=241804.

виступати не тільки умовою вчинення відповідного акту деліктної поведінки, але і безпосередньою причиною²⁷.

Як вдало зазначають автори підручника «Профілактика злочинів» (за заг. ред. О. М. Джужи), за сферами поширення та змістом фактори поширення названих вище деліктів можна поділити на: 1) соціально-економічні; 2) політичні; 3) організаційно-управлінські; 4) правові; 5) морально-психологічні та інші²⁸.

В умовах сьогодення кожен з перелічених факторів, як правило, діє комплексно з іншим потужним детермінантом, проаналізованим вище, – широкомасштабною війною. Розглянемо окремі з них.

Негаразди в економічній та соціальній сферах ведуть до виникнення протиріч і конфліктних ситуацій, які стимулюють зростання криміналізації суспільства. Серед населення виникають прошарки, які живуть за межею бідності, бездомні, безробітні, розчаровані в цінностях, що захищає закон, і готові на будь-які, в тому числі протиправні, способи задоволення своїх потреб. Вони потрапляють у гострі, стресові ситуації і зазнають різного роду морально-психологічних принижень²⁹.

З 24 лютого 2022 р. українська економіка зазнала потужних ударів з боку ворога: блокування українських портів, тимчасове припинення цивільного авіасполучення, удари по цивільній інфраструктурі, окупація окремих територій нашої держави тощо. Все це не могло не відобразитись на добробуті громадян. Станом на сьогоднішній день суттєво призупинився ріст заробітної плати та зросли ціни на товари і послуги, ряд українців втратили власну роботу. Зрозуміло, що в таких умовах маргінально налаштовані громадяни все частіше вдаються до спокуси задовольнити власні потреби у незаконний спосіб. Серед таких способів і вчинення актів делінквентної поведінки у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів.

Як вдало наголошують автори підручника «Профілактика злочинів» (за заг. ред. О. М. Джужи), економічними чинниками, які можуть виступати загальними причинами і умовами нелегальної міграції та причинами й умовами злочинності мігрантів є, зокрема: нестабільна економічна ситуація в державі; зниження рівня життя

²⁷ Shablysty V. V., Kosiachenko K. E., Berezniak V. S., Katorkin R. A. & Konopelskyi V. Y. Activities of international medical and humanitarian non-governmental organizations in Ukraine under the conditions of martial law. *Christian Journal for Global Health*. 2023, 10(1). P. 38. DOI: <https://doi.org/10.15566/cjgh.v10i1.749>.

²⁸ Профілактика злочинів: Підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. К.: Атіка, 2011. 720 с. URL: https://pidru4niki.com/1748101249672/pravo/prichini_umovi_nelegalnoyi_migratsiyi.

²⁹ Ibid.

громадян, яке супроводжується безробіттям, не виплатою зарплатні, позбавленням соціальних пільг, утворює соціальну основу детермінації злочинів, пов'язаних із задоволенням природних життєвих потреб населення; нелегальна міграція як форма організованої злочинності посідає одне з перших місць за прибутковістю; значний сектор тіньової економіки (можливість тривалий час нелегально працювати на ринках, приміром на ринку «7 км» в Одеській області, у будівництві тощо); масове прибуття мігрантів значно погіршує умови життя корінного населення, загострює соціальні конфлікти між місцевими жителями і приїжджими; слабе матеріальне забезпечення державних органів і установ, які займаються нелегальною міграцією; відносно дешеві соціальні послуги; висока вартість депортації нелегальних мігрантів (депортація одного нелегального мігранта з України, коштує близько 1000 доларів США); поширення корупції та зловживань у сфері контролю та запобігання нелегальній міграції, корупційні дії посадовців щодо приховування нелегальних мігрантів, їх легалізації, безпосереднє прикриття злочинних угруповань, які займаються контрабандою людей; наявність суперечностей, коли на фоні збільшення кількості заможних і багатих людей, зростання їхніх прибутків багато державних службовців, наділених повноваженнями у забезпеченні охорони кордону, не мають навіть помірного достатку³⁰.

В умовах дії на території України правового режиму воєнного стану дана група чинників (принаймні більша частина з них) лише збільшує свій рівень впливу на суспільство. Зокрема, як було сказано вище, в державі зростають проблеми у секторі економіки, через що ряд громадян з антисоціальною установкою вдаються до незаконних способів задоволення власних протиправних інтересів. Крім того, окремі категорії населення користуються наявною ситуацією та організовують незаконні схеми переправлення громадян через державний кордон, прагнучи у такий спосіб незаконно збагатитись.

Окремим негативним чинником у групі економічних чинників відіграє явище корупції³¹. Саме корупція – одна найбільших проблем розвитку будь-якого суспільства³². Не дивлячись на фактор широкомасштабної

³⁰ Профілактика злочинів: Підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. К.: Атіка, 2011. 720 с. URL: https://pidru4niki.com/1748101249672/pravo/prichini_umovi_nelegalnoyi_migratsiyi.

³¹ Шаблистий В. В. Корупція з необережності (до проблеми встановлення вини та моменту виявлення пов'язаних із корупцією адміністративних і кримінальних правопорушень). Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 230-233

³² Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Чи має право на існування в Україні покарання у вигляді смертної кари. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип 20. Ч. 1 Том 4. С. 94.

війни, на превеликий жаль, в Україні продовжують фіксуватись корупційні кримінальні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією. З метою протидії явищу корупції важливо продовжувати реалізовувати започатковані реформи та вживати ефективні заходи із запобігання названому виду злочинності³³.

До факторів правового характеру, які мають форму соціальних передумов нелегальної міграції, слід віднести: неналежне забезпечення реалізації в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших інститутів держави та суспільства принципів верховенства права та законності; поширений правовий нігілізм як з боку осіб, які нелегально перетинають кордон України, так і з боку посадових та службових осіб, які мають організувати і забезпечувати заходи запобігання нелегальній міграції; відсутність у багатьох випадках передбачених законом можливостей задоволення громадянами-іноземцями своїх життєвих потреб легальним способом³⁴.

До числа перелічених факторів також можна додати недостатній рівень кваліфікації окремих суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів. З метою протидії названому детермінанту важливо постійно розвивати якість освітнього процесу у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що готують кадри для правоохоронних органів системи МВС України³⁵, гармонійно поєднувати теоретичні та практичні напрямки підготовки правоохоронців, застосовувати під час навчання передовий досвід зарубіжних держав, надавати змогу здобувачам вищої освіти використовувати всі переваги академічної мобільності тощо³⁶.

Окремим негативним детермінантом поширення правопорушень у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів виступає російська інформаційна кампанія проти України. Щодня російські пропагандистські ресурси закликають українців покидати свої домівки та незаконно переправлятися через державний кордон під приводом «рятування від нацистської влади».

³³ Шевченко С.І. Історія становлення та розвитку інституту амністії на українських землях. *Юридична наука*. 2020. № 1 (103). С. 71-79.

³⁴ Профілактика злочинів: Підручник / О. М. Джуца, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джуци. К.: Атіка, 2011. 720 с. URL: https://pidru4niki.com/1748101249672/pravo/prichini_umovi_nelegalnoyi_migratsiyi.

³⁵ Morhunov Oleksandr, Artemenko Ihor, Sobol Yevhen, Bobryshova Lilia, Shevchenko Serhiy. Methodological principles of studying the essence of public administration bodies as subjects of administrative procedural law. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41. № 76. P. 453–468. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.26>.

³⁶ Юнін О. С. Щодо проблем кадрової роботи в органах внутрішніх справ України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 2. С. 129–131.

При цьому, відповідні, відверто божевільні (як і вся російська інформаційна машина), заклики та гасла супроводжуються численними фейками, які так чи інакше здатні вплинути на окремі категорії громадян.

2. Напрямки запобігання правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканності державних кордонів правоохоронними органами системи МВС України

Відповідно до ст. 2 Закону України від 04.11.1991 р. № 1777-ХІІ «Про державний кордон України», захист державного кордону України є невід’ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки і полягає у скоординованій діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Ця діяльність провадиться в межах наданих їм повноважень шляхом життя комплексу політичних, організаційно-правових, дипломатичних, економічних, військових, прикордонних, імміграційних, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, природоохоронних, санітарно-карантинних, екологічних, технічних та інших заходів³⁷.

Викладене вище вкотре підкреслює факт того, що посягання на суспільні відносини у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканності державних кордонів заподіює шкоди національній безпеці держави, а відтак питання захищеності державного кордону відноситься до числа пріоритетних в Україні.

Захист державного кордону здійснюють загальні та спеціальні суб’єкти протидії злочинності, серед яких важлива роль відведена діяльності правоохоронних органів системи МВС України³⁸.

У ст. 2 згаданого вище нормативно-правового акта також зазначається, що охорона державного кордону України є невід’ємною складовою загальнодержавної системи захисту державного кордону і полягає у здійсненні Державною прикордонною службою України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах, а в підводному та повітряному просторі – Збройними Силами України спільно з Державною прикордонною службою України, відповідно до наданих

³⁷ Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-ХІІ// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.

³⁸ Шаблистий В.В. Проблеми кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні у сфері протидії злочинам проти власності. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 141-149.

їм повноважень заходів з метою забезпечення недоторканності державного кордону України³⁹.

Зауважимо, що перелічені суб'єкти не є вичерпними. Зокрема, також важлива роль в забезпеченні прикордонної безпеки відведена Національній поліції України, громадським формуванням тощо.

З метою забезпечення на державному кордоні України належного порядку Кабінетом Міністрів України встановлюється прикордонна смуга, а також можуть установлюватися контрольовані прикордонні райони⁴⁰.

Як було вказано вище, напрямки запобігання правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканності державних кордонів у своїй діяльності реалізують ряд загальних та спеціальних суб'єктів. Відповідні заходи можна диференціювати на загальні та індивідуальні⁴¹.

До числа загальних заходів запобігання вказаній групі актів делінквентної поведінки відносяться:

1. Ідентифікація детермінантів адміністративних та кримінальних правопорушень у сфері недоторканності державних кордонів.

Будь-який акт делінквентної поведінки – результат впливу на суб'єкта кримінальних або адміністративних правопорушень тих чи інших факторів. Своєчасне виявлення детермінантів названих правопорушень дозволяє сформулювати комплекс ефективних заходів, спрямованих на недопущення (або, принаймні, покращення динаміки їх поширення) в майбутньому вчинення відповідних суспільно небезпечних (шкідливих) діянь.

Важливість вказаного напрямку запобігання актам протиправної поведінки підкреслюється положеннями п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію», відповідно до якого виявлення детермінантів правопорушень та життя комплексу заходів щодо їх усунення – одне з головних повноважень поліції.

Таким чином, правоохоронним органам системи МВС України (Національна поліція, Державна прикордонна служба України) для виконання завдань із забезпечення прикордонної безпеки, недоторканності державних кордонів, необхідно приділяти якомога більше уваги питанню аналізу причин та умов поширення названої

³⁹ Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Юнін О. С. Державна політика України у сфері запобігання домашньому насильству: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 18.

групи актів делінквентної поведінки та виробленню на підставі такого аналізу дієвих заходів щодо нейтралізації (усунення) відповідних факторів.

2. Аналіз наявних напрямів запобігання адміністративним та кримінальним правопорушенням, рівня їх ефективності та можливих напрямків модернізації.

Проведення вказаних вище досліджень дозволяє своєчасно сформулювати проблемні питання, які наразі наявні у сфері протидії названим актам делінквентної поведінки, та виробити шляхи їх вирішення.

Окремо додамо, що в контексті реалізації вказаного вище напрямку запобігання адміністративним та кримінальним правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки, недоторканості державних кордонів, доречним виглядає також аналіз зарубіжного досвіду регулювання відповідальності за ці діяння. Відповідна робота дозволить зекономити час та кошти на модернізацію вітчизняного законодавства, віднайти найбільш ефективні моделі протидії названим негативним явищам.

3. Проведення правоохоронними органами системи МВС України заходів профілактики з різними групами населення. Вказаний захід можна диференціювати на наступні напрямки:

1) проведення профілактичної роботи у закладах освіти. Як відомо, молодь – це майбутнє держави, тому формування правосвідомого суспільства неможливе без виховання суспільства.

Результати соціологічного опитування, проведеного серед здобувачів вищої освіти перших курсів одного із закладів вищої освіти свідчать про те, що більшість студентів вважають себе патріотами України (87,70%). При цьому, переважна кількість опитаних – 98,6% визначила для себе поняття «патріотизм». Серед критеріїв, за якими респонденти визначали для себе поняття «патріотизм», першу п'ятірку очолюють національна самосвідомість, гордість за приналежність до своєї нації, народу – 66,4%, повага до Конституції України, законів України, державної символіки – 64,4%, любов до рідної домівки, міста, країни – 56,2%, готовність до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України – 39,7%, бажання трудитися для процвітання Батьківщини, для того, щоб держава, де те живеш, була самою авторитетною, самою міцною та шанованою у світі – 32,9%⁴².

⁴² Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація: навч. посіб. / кол. авт.; ред. А.С. Фоменко. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2022. С. 111.

На думку здобувачів вищої освіти на формування їхніх патріотичних поглядів більшою мірою вплинули родина – 58,9% та школа, заклади вищої освіти – 44,5%. Інші альтернативи отримали вдвічі меншу кількість виборів респондентів. Але, слід звернути увагу, що найменші показники мають такі альтернативи, як релігійні організації (церква, тощо) – 0,7%, ЗМІ – 3,4%, та громадські організації (добровільні об'єднання громадян) – 0,7%.

Серед позицій, якими студенти найбільше пишаються як громадяни України, частіше зустрічаються такі – армія України, захист кордонів – 81,5%, історія країни – 43,2%, приналежністю до своєї нації – 37,0%.

Головна емоція, яку опитані відчувають, думаючи про Україну сьогодні – це гордість – відповідь 59,6% студентів.

Також в опитуванні йшлося про позицію опитаних з приводу того, хто не має права називатися патріотом. Це питання викликало певні труднощі у здобувачів вищої освіти, але більша частина з них – 21,9% вважають, що патріотом не може бути людина, яка не знає історії своєї країни⁴³. Серед альтернатив, які отримали більш-менш вагомі показники, можна звернути увагу ще на такі: патріотом не може бути той, хто критикує владу своєї країни – 13,7% та не знає тексту гімну своєї країни – 11,0%.

На запитання «У чому проявляється справжній патріотизм саме у Вашій родині?» опитані дали такі відповіді – у святкуванні державних свят, історичних подій та ювілеїв – 47,9%, у розмовах та бесідах зі знайомими на різні патріотичні теми – 36,3%, у роботі з повною віддачею сил за своєю спеціальністю – 29,5%⁴⁴.

Участь у заходах патріотичного чи військово-патріотичного характеру за останні 2–3 роки опитані брали досить рідко – 20,5%. Серед тих, хто часто чи регулярно брав участь у вказаних заходах, зафіксовано 29,4%. Майже третина респондентів – 28,8% не брала участь у жодних патріотичних заходах.

Щодо патріотичного досвіду, який мають опитані, то у відповідях на це питання, насамперед, йшлося про готовність взяти на себе

⁴³ Березняк В. С., Сальнікова М. А. Домашнє насильство: до проблематики питання через призму кримінального законодавства. Актуальні питання забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах : Матеріали 92 Міжнар. науково-практ. конф., 25 жовт. 2019 р. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4867/1/7.pdf>.

⁴⁴ Березняк В.С., Шаблістий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 83. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1>.

відповідальність – 58,9%, спроможність дотримуватись законів та захищати права людини – 43,8%, здатність розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів – 34,2%.

На думку 79,5% студентів, сьогодні у нашій країні потрібно приділяти більше уваги патріотичному вихованню молоді.

Респонденти вважають, що для національно-патріотичного виховання молоді потрібно підтримувати молоде покоління українців на державному рівні (стипендії, програми для придбання житла, тощо) – 36,3% та поглиблювати знання про Україну, її спадщину, символіку тощо – 29,5%.

Посилення уваги до патріотичного виховання є можливим завдяки зустрічам з ветеранами, героями – 82,9%, літературі патріотичної спрямованості – 64,4%, військово-спортивним іграм та виставкам патріотичної спрямованості – по 63,0%. Але доцільним є також вивчення факторів, які найбільш негативно впливають на формування патріотизму і можуть нівелювати зусилля у патріотичному вихованні. До них опитані відносять, перш за все, бездуховність, жорстокість, безкультур'я, знецінення моральних норм – 60,3%, відсутність перспектив в державі для молоді – 36,3%, низький рівень життя та неповажне ставлення до держави та її соціальних інститутів – по 31,5%⁴⁵.

Таким чином, не дивлячись на доволі високий рівень патріотизму серед молодого покоління українців, робота у напрямку національно-патріотичного виховання має здійснюватись на постійній основні з урахуванням умов сьогодення.

2) проведення потужних інформаційних кампаній⁴⁶. Як неодноразово зазначалося вище, російська федерація в ході широкомасштабної війни проти України використовує цілий комплекс заходів, спрямованих на ослаблення нашої держави як ззовні (безпосередньо військова кампанія, атаки на дипломатичних майданчиках, інформаційні кампанії тощо), так і зсередини (підкуп та вербування громадян України тощо). У таких умовах вкрай важливо нівелювати роботу російської пропагандистської машини, спрямовану на дестабілізацію ситуації всередині держави шляхом інформаційного впливу на громадян України. Зокрема, російські так звані «змі» активно поширюють наступні тези: «росія – це братня республіка, яка

⁴⁵ Ревіна Г. В. Розвиток сфери національно-патріотичного виховання та стан сформованості громадянської ідентичності населення України: аналітичний звіт. Дніпро, 2023. С. 19.

⁴⁶ Buletsa S., Drozd O., Yunin O., Mohilevskiy L. Medical error: civil and legal aspect. *Georgican medical news*. 2018. № 3 (276). P. 156. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23514>.

прийшла на територію України з метою захисту українського народу від захопивших владу неонацистів», «російська федерація неодмінно переможе у цій війні», «всіх українців з числа чоловічої статі неодмінно мобілізують на фронт, де їх чекатиме загибель, тому єдиний можливий спосіб вижити – якомога швидше покинути територію України» тощо.

Очевидно, що переважна більшість українців усвідомлюють, що вказані гасла – це плід нездорової уяви рашистів, втім, на превеликий жаль, окремі вразливі категорії населення, все ж таки, потрапляють під вплив російської пропаганди та вчиняють акти делінквентної поведінки⁴⁷. Так, наприклад, окремі громадяни України, керуючись мотивом страху бути мобілізованим до лав ЗСУ або інших, утворених відповідно до чинного законодавства військових формувань, з метою незаконного залишення території нашої держави вчиняють адміністративні та (або) кримінальні правопорушення у сфері недоторканості державних кордонів. У даному контексті для зниження ризиків вчинення відповідних актів суспільно небезпечної (шкідливої) поведінки важливо проводити інформаційно-роз'яснювальні кампанії у ЗМІ, в рамках яких розкривати основні положення Законів України від 25.04.1992 № 2232-ХІІ «Про військовий обов'язок і військову службу», від 21.10.1993 № 3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», від 06.12.1991 № 1932-ХІІ «Про оборону України» тощо, положення чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України в частині регулювання юридичної відповідальності за вчинення суспільно небезпечних (шкідливих) діянь у сфері охорони державної таємниці.

4. Посилення взаємодії з іншими суб'єктами (загальними та спеціальними) у сфері протидії адміністративним та кримінальним правопорушенням⁴⁸. Ефективний рівень протидії актам делінквентної поведінки можливий лише за умови системності такої роботи та тісної взаємодії всіх суб'єктів. У даному аспекті важливим є посилення взаємодії між Державною прикордонною службою України та Національною поліцією України з одного боку і громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону – з іншого.

⁴⁷ Sydorova, E., Yunin, O., Zhuravlov, D., Fomenko, A., & Shevchenko, S. (2022). Historical prerequisites for the formation of the foundations of the modern humanitarian policy of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(58), P. 28. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.3>.

⁴⁸ Шевченко С. І. Особливості забезпечення публічного порядку поліцейськими підрозділами зарубіжних країн. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 63.

Важливими суб'єктами протидії актам делінквентної поведінки у сфері недоторканості державних кордонів є Державна прикордонна служба України та Національна поліція України, які відносяться до числа правоохоронних органів системи МВС України⁴⁹.

Для забезпечення ефективної взаємодії названих вище правоохоронних органів та забезпечення виконання покладених на них функцій, Міністерством внутрішніх справ України в сучасних реаліях, коли російський агресор розгорнув повномасштабну військову кампанію проти нашої держави, було розроблено Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму (далі – Порядок), затверджений наказом МВС від 15.11.2022 р. № 740 (zareєстрований в Міністерстві юстиції України 29.11.2022 за № 1502/38838).

Відповідно до названого вище підзаконного акта, основними формами взаємодії органів (підрозділів) Держприкордонслужби та Національної поліції України є:

1. Проведення спільних операцій та інших заходів, спільне місце несення служби прикордонних нарядів органів (підрозділів) охорони державного кордону та нарядів органів (підрозділів) Національної поліції України.

Станом на сьогоднішній день ведеться активна робота щодо посилення названого напрямку взаємодії. Зокрема, активну участь в охороні державного кордону беруть поліцейські з числа постійного та перемінного складу закладів вищої освіти МВС України зі специфічними умовами навчання⁵⁰.

Як зазначає керівництво Державної прикордонної служби України, досвід залучення постійного та перемінного складу ЗВО зі специфічними умовами навчання у прикордонних областях до охорони публічного порядку та безпеки позитивно впливає на динаміку зменшення правопорушень у сфері прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів. Відповідні заходи не тільки позитивно впливають на правосвідомість потенційних правопорушників (останні, побачивши значну кількість правоохоронців у форменому однострої можуть відмовитись від наміру вчинити акт делінквентної поведінки через страх бути затриманими), але і дозволяють здобувачами вищої освіти набути

⁴⁹ Шаблістий В. В., Коломієць В. Ю. Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України: монографія. Дніпро : видавець Біла К. О., 2020. С. 10.

⁵⁰ Lukina, T.; Shevchenko, S.; Shulga, N.: et al. State educational policy for ensuring the quality of pedagogy: global trends and Ukrainian experience, *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 11 (1), 2021, P. 38.

необхідних практичних навичок, які знадобляться їм під час роботи у відповідних органах та підрозділах системи МВС України⁵¹.

2. Проведення спільних навчань (тренувань) щодо порядку дій сил та засобів органів (підрозділів) Держприкордонслужби та Національної поліції України під час запобігання та недопущення протиправної діяльності в прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі⁵².

Реалізація відповідного напрямку роботи дозволяє підвищити рівень взаємодії названих суб'єктів протидії злочинності, злагоджено координувати свої дії під час забезпечення охорони державного кордону та, тим самим, суттєво підвищувати рівень ефективності боротьби з названими суспільно небезпечними діяннями.

3. Обмін інформацією (у тому числі оперативною) про обстановку на державному кордоні України, у прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах⁵³.

Надання відповідної інформації дозволяє правоохоронним органом своєчасно та пропорційно відреагувати на можливі загрози, вжити необхідні заходи, спрямовані на припинення адміністративних та (або) кримінальних правопорушень тощо⁵⁴.

4. Проведення спільних нарад із питань запобігання та недопущення протиправної діяльності в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах⁵⁵.

В умовах дії на території України правового режиму воєнного стану, викликаного широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України, реалізація перелічених вище заходів є вкрай важливою, адже дозволяє органам та підрозділам Національної поліції та Державної прикордонної служби ефективно протистояти правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів.

⁵¹ Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму: наказ МВС від 15.11.2022 р. № 740 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text>.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Шевченко С. І. Місце комплексного явища «забезпечення публічного порядку» в поліцейській діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2017. № 2. С. 192.

⁵⁵ Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму: наказ МВС від 15.11.2022 р. № 740 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text>.

Таким чином, робота правоохоронних органів системи МВС України в частині запобігання актам делінквентної поведінки у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів в умовах широкомасштабної війни вимагає вжиття цілого комплексу заходів, спрямованих на усунення детермінантів та недопущення випадків вчинення правопорушень даного виду⁵⁶.

ВИСНОВКИ

Правопорушення у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів несуть високий рівень суспільної небезпеки, який в умовах дії на території України правового режиму воєнного стану, введеного через підступне розгортання російської федерацією широкомасштабної війни проти України у лютому 2022 р., в разі збільшується.

Щодня російські окупанти, нехтуючи положеннями цілої низки міжнародних нормативно-правових актів та принципами існування та розвитку сучасного демократичного суспільства, посягають на різні складові національної безпеки – у тому числі на групу суспільних відносин у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів. У зв'язку із цим робота із запобігання вказаній групі актів делінквентної поведінки набуває пріоритетного значення.

Станом на сьогоднішній день існує ціла низка детермінантів правопорушень у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів, головними з яких є: широкомасштабна війна, яку розгорнула російська федерація проти України; соціально-економічні фактори (втрата громадянами своїх робочих місць, окупація державою-терористом окремих територій України, удари рашистів по об'єктам цивільної (у тому числі енергетичної) інфраструктури, зростання цін та тарифів, корупція); недостатній рівень кваліфікації окремих суб'єктів протидії злочинності; маргіналізація суспільства тощо.

Основними напрямками запобігання правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів правоохоронними органами системи МВС України виступають: ідентифікація детермінантів правопорушень даного виду та вироблення дієвих заходів із запобігання актам делінквентної поведінки; аналіз наявних напрямків протидії вказаним правопорушенням; проведення правоохоронними органами системи МВС профілактики з різними групами населення; посилення взаємодії

⁵⁶ Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 405.

між різними суб'єктами протидії злочинності (у тому числі здійснення спільного патрулювання); використання зарубіжного досвіду регулювання юридичної відповідальності за вчинення протиправних діянь даного виду тощо.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячено аналізу питання запобігання правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів правоохоронними органами системи МВС України.

Встановлено, що в умовах широкомасштабної війни рівень суспільної небезпеки правопорушень у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів суттєво збільшився. Доведено, що одними з основних суб'єктів протидії актам делінквентної поведінки у цій сфері виступають правоохоронні органи системи МВС України.

Зазначається, що війна стала потужним детермінантом поширення правопорушень у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів. Вказаний негативний фактор діє в комплексі з іншими причинами та умовами злочинності. До числа основних детермінантів поширення названих деліктів відносяться: соціально-економічні проблеми; недостатній рівень кваліфікації окремих суб'єктів протидії злочинності; маргіналізація суспільства; недоліки у сфері національно-патріотичного виховання; російська пропаганда тощо.

Наголошується, що напрямками запобігання правоохоронними органами системи МВС України правопорушенням у сфері забезпечення прикордонної безпеки та недоторканості державних кордонів є: визначення причин та умов поширення цих деліктів; аналіз зарубіжного досвіду регулювання зазначеного питання; посилення взаємодії з іншими суб'єктами протидії злочинності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березняк В. С. Запобігання шахрайству в Інтернеті. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 190-196.

2. Березняк В. С. Роль наставництва у підготовці працівників Національної поліції. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 330–331.

3. Березняк В. С., Сальнікова М. А. Домашнє насильство: до проблематики питання через призму кримінального законодавства. Актуальні питання забезпечення публічного порядку та безпеки в

сучасних умовах : Матеріали 92 Міжнар. науково-практ. конф., 25 жовт. 2019 р. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4867/1/7.pdf>.

4. Березняк В.С., Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 79-102. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1>.

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855.

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627.

7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262.

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=241804.

9. Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація: навч. посіб. / кол. авт.; ред. А.Є. Фоменко. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2022. 236 с.

10. Каторкін Р. А. Історико-правовий нарис кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу на землях сучасної України в період XVI–XIX століть. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2017. № 1 (15). С. 199–206.

11. Каторкін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 215-221.

12. Каторкін Р.А. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Шаблистою. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. 268 с.

13. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

14. Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму: наказ МВС від 15.11.2022 р. № 740 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text>.

15. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-ХІІ// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.

16. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. К.: Атіка, 2011. 720 с. URL: https://pidru4niki.com/1748101249672/pravo/prichini_umovi_nelegalnoyi_migratsiy.

17. Ревіна Г. В. Розвиток сфери національно-патріотичного виховання та стан сформованості громадянської ідентичності населення України: аналітичний звіт. Дніпро, 2023. 31 с.

18. Шаблистий В. В. Корупція з необережності (до проблеми встановлення вини та моменту виявлення пов'язаних із корупцією адміністративних і кримінальних правопорушень). Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 230-233.

19. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

20. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. *Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph*. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 736-760. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-33>.

21. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Торгівля людьми як делікт, що посягає на безпекове середовище. *Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 205-229. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-10>

22. Шаблистий В. В., Коломієць В. Ю. Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України: монографія. Дніпро : видавець Біла К. О., 2020. 164 с.

23. Шаблистий В., Чорна О. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення у кримінальному провадженні : монографія. Дніпро : Біла К.О., 2020. 164 с.

24. Шаблистий В.В. Проблеми кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні у сфері протидії злочинам проти власності. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 141-149.

25. Шаблистий В.В., Каторкін Р.А. Чи має право на існування в Україні покарання у вигляді смертної кари. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип 20. Ч. 1 Том 4. С. 92–95.

26. Шевченко С. І. Місце комплексного явища «забезпечення публічного порядку» в поліцейській діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2017. № 2. С. 192–198.

27. Шевченко С. І. Особливості забезпечення публічного порядку поліцейськими підрозділами зарубіжних країн. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 62–68.

28. Шевченко С.І. Історія становлення та розвитку інституту амністії на українських землях. *Юридична наука*. 2020. № 1 (103). С. 71-79.

29. Юнін О. С. Державна політика України у сфері запобігання домашньому насильству: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 15–21.

30. Юнін О. С. Щодо проблем кадрової роботи в органах внутрішніх справ України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 2. С. 129–131.

31. Юнін О. С., Шевченко С. І. Кримінально-правове забезпечення воєнної безпеки України. *Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph*. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 823-846. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-36>

32. Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 401-405.

33. Berezniak V., Demicheva, A., Furfaro R.D. Violations of human rights by the russian federation during full-scale armed aggression against Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. Volume 3, № 1. P. 218-229. URL: https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_1/218-229.pdf DOI: 10.31733/2786-491X-2023-1-218-229.

34. Buletsa S., Drozd O., Yunin O., Mohilevskyi L. Medical error: civil and legal aspect. *Georgican medical news*. 2018. № 3 (276). P. 156-161. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23514>.

35. Lukina, T.; Shevchenko, S.; Shulga, N.: et al. State educational policy for ensuring the quality of pedagogy: global trends and Ukrainian experience, *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 11 (1), 2021, P. 38-44.

36. Morhunov Oleksandr, Artemenko Ihor, Sobol Yevhen, Bobryshova Lilia, Shevchenko Serhiy. Methodological principles of studying the essence of public administration bodies as subjects of administrative procedural law. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41. № 76. P. 453–468. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.26>.

37. Shablysty V. V., Kosiachenko K. E., Berezniak V. S., Katorkin R. A. & Konopelskyi V. Y. Activities of international medical and humanitarian non-governmental organizations in Ukraine under the conditions of martial law. *Christian Journal for Global Health*. 2023, 10(1). P. 33-42. DOI: <https://doi.org/10.15566/cjgh.v10i1.749>

38. Sydorova, E., Yunin, O., Zhuravlov, D., Fomenko, A., & Shevchenko, S. (2022). Historical prerequisites for the formation of the foundations of the modern humanitarian policy of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(58), P. 28-38. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.58.10.3>.

Information about the authors:

Shablysty Volodymyr Viktorovych,

Doctor of Law, Professor,
Director of the Educational-and-Scientific Institute
of Law and Innovative Education
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Shevchenko Serhii Ivanovych,

Candidate of Law, Associate Professor,
Deputy Director of the Educational-scientific Institute
of Distance Learning and Skills Upgrading
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Berezniak Vasyl Serhiiovych,

Doctor of Law, Senior Researcher,
Head of the Department of Criminal Law and Criminology
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine